

...Sultan II Bəyazid müharibələrdən yorğun düşmüşdü. Uzun illərin gərgin həyatı, qonşu ölkələrlə çarpışmalar bir tərəfə, üstəlik saray çəkişmələri ilə müşayiət olunan ailədaxili əhvalatlar da onu sanki bu həyatdan bezdirmişdi. Oğlanları arasında baş verən incikliklər get-gedə düşmənçiliyə çevrilirdi. Və bütün bunları o, yaxşı görürdü. Səkkiz oğul övladından nisbətən böyük yaşda olan beşi bir-birinin arxasınca dünyalarını dəyişirdi. O, artıq səbəbləri bilinməyən bu ölümlərin bir-birinin arxasınca düzülüşünə şübhə ilə yanaşırdı. Qalan üç oğlu sultan Qorqud, sultan Əhməd və sultan Səlimi bir-birindən aralı saxlamaq qərarına gəldi. Onların da aralarında kəskin kin-küdurət olduğunu artıq duymaqda idi.

Böyük səltənəti idarə edən hökmdar oğlanları arasındakı münasibəti tənzim edə bilməməsinə görə özünü qınayırdı. Sultan Qorqudu İstanbuldan aralayib Antalya hakimliyinə göndərdi. Sultan Səlimi də Trabzon bəyi təyin etdi. Beləliklə, hər iki qardaşa sanki anlatmaq istəyirdi; taxt-tacın gələcək sahibi sultan Əhməd olacaq. Hələ ki, bu barədə kimsəyə bir söz deməmişdi. Amma, bu barədə məsləhətləşmək üçün baş vəziri yanına çağırtdı. Onların görüşü sultan sarayında bir axşam üstü baş tutdu. Çünki baş vəzir Osmanlı sərhədlərində Şahqulu Baba adlı kimsənin qaldırdığı üsyana qarşı hazırlıq tədbirləri ilə məşğul idi. O, tezliklə üsyanın yatırılmasına başçılıq etmək üçün Osmanlı Səfəvi sərhədlərinə gedəcəkdə. Əslində, baş vəzir heç özü də bu qorxulu səfərdə iştirak etmək istəmirdi. Hökmdarın onu çağırmasında bir xeyir olacağını düşünüb tez özünü onun yanına yetirdi. Hökmdar onun məsləhətlərini həmişə hörmətlə dinləyirdi, sözünü eşidirdi. Onlar hər vaxt xüsusi mehribanlıqla görüşüb, bir-birinin səhhətindən hal-əhval tutardılar. Amma Əli Paşa gördü ki, indi hökmdarın gözlərində bir laqeyidlik nəzərləri var. Yaxın gəlib hal-əhval tutdu. Hökmdarın əli də soyuq idi, necə ki, nəzərləri soyuq idi. Baş vəzir Əli Paşa Xadim sultanın səhhətində baş verən dəyişikləri gördüyündən ona hakimiyyətin taleyi ilə bağlı fikirlərini bildirmək istədi. Ancaq hardan, nədən başlayacağını hələ ki, bilmirdi. Buna görə də söhbəti haradan, necə başlamağı hökmdarın öz öhdəsinə buraxıb onun ömrünə dua elədi.

Hüseyinbala MİRƏLƏMOV

kimyəti idarə etmək iqtidarındadır. Sultan Səlimin də gələcəyi belə görünür. O da çox fəhmlı və bacarıqlı cavandır,- dedi.

Doğrudur, sultan Səlim digər qardaşlardan ən kiçiyi olsa da, onun da yaşı az deyildi. Hətta sultan Səlimin oğlu sultan Süleyman Kəfə adlanan ərazinin sancaqbəyi idi. Çox gənc olsa da, qayda-qanunu qorumaqda mahir idi. Ancaq hiss olunurdu ki, Əli Paşa Xadim hələ Sultan Səlimi hakimiyyət üçün münasib görmür. Və bunu hökmdar da hiss elədiyindən sultan Əhməd və sultan Qorqud üzərində dayanmalı oldu:

- Əli Paşa, bəs onda sənin fikrincə, hakimiyyəti kim daha yaxşı idarə edər?

Əli Paşa dünya görmüş adam idi. Bilirdi ki, ağzından çıxaracağı hər bir söz gələcəkdə ona ənam da bəxş edə bilər, edam da. İndi kimin adını çəksin? Bu məsələ onun üçün həyatı bahasına bir cavab olacaqdı. Hər halda sultan Əhməd yaxında idi. Bilirdi ki, sultan Əhməd İstanbulda saxlamaqla hökmdar hakimiyyətin taleyini yaxın gələcəkdə ona etibar etmək istəyir.

- Hökmdar, hələ ki, sultan Əhməd yaxındadır. Mənim nəzərimcə ona hakimiyyət işlərini tədricən tapşırmaq olar.

- Nə qədər müddətə? -Hökmdar qətiyyətlə dilləndi.

gəlməyini istəyirdi. Və hökmdar da buna razılıq vermişdi. Digər tərəfdən o, Səfəvi sərhədlərinə tərəf hərbi yürüşdə iştirak etmək istəmirdi. O, indiyə qədər çox hərbi səfərdə iştirak etmişdi. Və heç vaxt hərbi səfərdən çəkinməmişdi. İndi nədənsə ona elə gəlirdi ki, bu səfərin ağır bir qəzası onun başında çatlayacaq.

Daha iş-işdən keçmişdi. O, hərbi səfərdən imtina edə bilməzdi. Çünki bu, hökmdarın göstərişi idi.

...Sultan Səlim uzaq Trabzonda olsa da, sarayda baş verənlərdən hali idi. Atasını Trabzona hakim göndərəndə sultan Əhməd də səltənətin hansısa bir tərəfinə göndərəcəyini vəd etmişdi. Amma aylar ötmüş, vaxt keçmişdi. Sultan Əhməd İstanbula yaxın idi və gününün çoxunu da atasının yanında keçirirdi. Belə olan təqdirdə Sultan Səlim qətiyyətli hərəkət etməyi qərarlaşdırdı. O, inandığı qüvvələrlə İstanbula tərəf hərəkətə başladı. Atasına tez-tez məktub yazaraq onu inandırmağa çalışırdı ki, sultan Əhməd səltənəti idarə edəcək birisi deyil. O, daha çox saray məclislərinin adamı kimi tanınırdı. Həm də iradəsizdir. bunları ardıcıl göndərdiyi məktublarla atasına çatdırırdı. Həqiqətən məktubların təsiri olmuşdu. Sultan Bəyazid də artıq fikrində, düşüncəsində yaranmış tərəddüdlərin qarşısını ala bilmirdi. Ancaq yaxşı bilirdi ki, Sultan Səlim hakimiyyətə gəlsə, nəinki qardaşları sultan Əhməd və sultan Qorqudu aradan götürəcək, hətta onların övladlarını da aradan götürəcəkdə. Elə bu səbəbdən də sultan Bəyazid hakimiyyəti sultan Səlimə vermək istəmirdi.

Əli Paşa Xadim Şahqulu üsyanını yatırtmaq üçün gedəndən sonra sultan Bəyazidin ikinci məsləhətçisi Mövlana Nurəddin Sarıgöroz idi. O, elm və bilik sahibi olan adam idi. Yaxşı nitq qabiliyyəti, deyilənə axıracan şərh etmək bacarığı var idi. Ən çətin elçiliklərə də o başçılıq edərdi. İndi Sultan Bəyazid özü Mövlana Sarıgörozə çağırıb Sultan Səlimin yanına göndərdi. Özünə də tapşırırdı ki, çalışıb sultan Səlimi inandırın ki, hökmdar onun xətrini çox istəyir. Qoy səbir eləsin. Onun zamanı gələndə hökmdar yolunu açacaq. O da Allahın izni ilə Osmanlı taxt-tacının sahibi olacaq.

Nurəddin Sarıgöroz ilk gəncliyində sultan Səlimin müəllimi olmuşdur. O, sultan Səlimin necə qəddar bir şəxs olduğunu bilirdi. Onu da yaxşı bilirdi ki, Əli Paşa Xadimin hakimiyyətdəki nüfuzunu ancaq sultan Səlim qıra bilər. Beləliklə, istəyirdi ki, Sultan Səlim hakimiyyətə gəlsin. Amma bunu açıq-aşkar qətiyyətlə bilməzdi.

Sarıgöroz Sultan Səlimin yanına yollananda o artıq qoşunla İstanbul yaxınlığında idi. Belə olan halda sultan Əhməd də sultan Bəyazidin göstərişi ilə ona qarşı qoşunla çıxdı.

ÇALDIRANA GEDƏN YOL

(Əvvəli ötən saylarımızda)

- Sultanın ömrü uzun olsun, - dedi və təkrar-təkrar təzim elədi.

Sultan onun dualarına o qədər də əhəmiyyət verməyib: - Ömür bizim əlimizdə deyil, Əli Paşa, - dedi.

- Allah bu günə qədər hökmdarın taxt-tacını uca eləyib, bundan sonra da kölgəsini onun özünün və övladlarının üzərindən əksik eləməz - Əli Paşa bir də təzim elədi.

- Əli Paşa, əgər övladlar ağıllı olub bir-birinə ehtiram göstərməklə atadan qalanı qorusalar, onda Allah da kölgəsini əsirgəməz.

- Doğrudur, hökmdarım, çox doğrudur.

- Allahın lütfü böyükdür. - Sultan bu sözləri dedi və əli ilə Əli Paşaya yanında əyləşməyə yer göstərdi.

Onlar bir-birini çox uzun illərdən bəri tanıyırdılar. Əli Paşa sultanın atasına da xidmət eləmişdi. Sarayın da görünməyən tərəflərini yaxşı görə bilirdi. Ən başlıcası, onun sədaqətinə hökmdar da çox inanırdı.

- Hə, Əli Paşa indi mən bilmək istəyirəm, sənin fikrincə, mənim oğlanlarım arasındakı ədavət nə yerdədir? - Hökmdar sualını beləcə sərt verdi və Əli Paşa Xadimin gözlərinə baxdı.

Əli Paşa Xadim hökmdarın belə sual qoyacağını gözləməzdi. Ona görə də özünü cəmlədi və bildi ki, əsas fikri deməyin məqamı gəlib çatıb. Yenə bir azda səbrini basıb söhbətin axarını gözlədi. Hökmdarın isə onun cavabını intizarla gözlədiyini hiss etdiyindən diləlib nə isə deməli olduğunu da anladı. Belə hallarda cavabı gecikdirmək hökmdarın acığına gəlirdi. Ona görə də bir qədər yumşaq, amma səmimiyyətlə cavab verməyə çalışdı.

- Hökmdar, Allahın yanında əziz övlad odur ki, atanın yolunu şəərəflə davam etdirdin! Tanrının kərəminə şükür, sultan Qorqud da, sultan Əhməd də hər biri ha-

romandan səhifələr

- Hökmdar onu bir özün, bir də Allah daha yaxşı bilir.

Sultan II Bəyazidin üzündən xəfif bir təbəssüm keçdi. Əli Paşa Xadim də hiss elədi ki, hökmdar onun cavabından razı qalıb. Bu, onu bir az da ruhlandırdı. Özündə cəsarət tapıb öz sözünə qüvvət üçün davam elədi:

- Hökmdar, ömrü verən Allahdır, amma mənim nə qədər canım sağdır sultan Əhmədə dayaq olacağam. Elə bilirəm ki, indiyə qədərki həyatımla, sədaqətim sübut olunub. Bunu hökmdar da yaxşı bilir.

Sultan II Bəyazid gözlərini yumub fikrə getmişdi. Amma Əli Paşa Xadimə elə gəldi ki, hökmdarı bir anlığa yuxu tutub. O da sakitcə onun yuxudan oyanmasını gözləməli oldu. Amma hökmdar yatmamışdı. Sanki həyatının ağırlığı, övladlarının münacişə dərdi, bir-birinə bağışlanmaz ədavəti ağır bir yükə dönüb onun çiynlərindən basırdı. Axır ki, gözünü yavaş-yavaş açdı. Əli Paşanı da, oturduqları divan otağını da birər-birər süzdü, sonra asta-asta dilləndi:

- Biz Səfəvilərlə məsələni axıracan həll edib qurtara bilmədik. Şahqulu Baba üsyanı genişlənməli olsa, və Səfəvilər də bu işə qarışsa, onda Osmanlı taxt-tacının sonu gələcək. Əgər sən baş vəzir olduğun bu taxt-tacın salamatlığını istəyirsənsə, onda gərək özün qoşunun üstündə olasan, üsyanı tezliklə yatırıb saraya qaydasan və biz də sənənlə birgə sultan Əhmədin taxtını təbrik edək.

Hökmdarın bu hökmü bir tərəfdən Əli Paşa Xadimi sevindirə də, digər tərəfdən onu kədərləndirdi. Ona görə sevinirdi ki, o, sultan Əhmədin hakimiyyətə

İki qardaş İstanbul yaxınlığında üz-üzə dayanmışdı. Mövlana Sarıgöroz sultan Səlimin hüzuruna çatanda qoşunların üz-üzə dayanma zamanı idi. Sultan Səlim öz müəllimi ilə isti görüşdü. Amma Sarıgörozün geniş söhbət açmasına imkan vermədən bildirdi ki, fikrindən döndən deyil.

- Hə, Mövlana sənə gəlişin məni sevindirdi. Ancaq özün də yaxşı bilirənsə ki, sultan Əhməd hakimiyyətə layiq deyil.

- Amma sən də onu yaxşı bilirənsə ki, bu gün sultan Əhmədlə qarşılaşsan onun böyük qüvvələrinə qalib gələ bilməyəcəksən. Böyük Osmanlı səltənəti atanız sultan Bəyazidin timsalında onun arxasında dayanıb.

- Bilirəm, Mövlana. Ancaq mən gecikə də bilmərəm. Bilirənsə ki, tezliklə Əli Paşa Xadim də geri dönməkdir. Onda vəziyyət bir qədər də qəlizləşəcək.

Bunu Mövlana Sarıgöroz də yaxşı bilirdi. Bunu da bilirdi ki, indilikdə sultan Səlim geriye çəkilməlidir.

- Mən yaxşı bilirəm ki, sənə hakimiyyətə gəlişin Osmanlı səltənətinin ömrünü uzadar, bəlkə də, əbədi edər. Qaldı ki, Əli Paşa haqqında dediklərin, o, hələ müharibədedir. Başını özü ilə qaytaracaq, ya qaytar-mayacaq, bunu bilmək olmaz.

- Onda... - Sultan Səlim sözünün gerisini demədi.

- Bəli, onda hələ ki, sən geri çəkilməlisən.

Sultan Səlim diqqətlə Sarıgörozün gözlərinə baxdı. Onlar daha bir-birlərinə heç nə demədilər. Çünki, bir-birini yaxşı başa düşmüşdülər...

(Davamı var)